

Članka vsak četrtič in
s polnino vred ali
v Mariboru s polnjenjem
za čas za celo leto 32 dni,
na leto 16 dni, četrt leta
8 dni, izven Jugoslavije
10 dni. Naročnina se pošilja
po upravnistvo "Slovenski
Gospodar" v Mariboru,
Koroška cesta 3.
Se dopolnjuje do od-
pisa. Naročnina se pla-
čuje v naprej.
Redna izdajstva št. 115.

Redna izdajstva št. 115.

Redna izdajstva št. 115.

Redna izdajstva št. 115.

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

48. številka.

MARIBOR, dne 23. oktobra 1924.

58. letnik.

Največja kriza.

Kriza Davidovičeve vlade pomeni veliko krizo državnega zunanjega in notranjega življenja. Davidovičeva vlada je bila prva v šestih letih naše države, ki je imela večino od celega parlamenta ali narodne skupščine. O vladah pred prvimi državnozborskimi volitvami ne govorimo in mislimo samo na vlade, ki so delovale od začetka leta 1921, ko so stali izven skupščine kot močna skupina Radičevci prostovoljno, približno enako močni komunisti pa izgnani po zloglasnem zakonu o »zaščiti države«. Okroglo vzeto je bilo ves ta čas izven skupščine približno sto narodnih zastopnikov in Pašič je vladal sam ali pa s Pribečevičem z navidezno in lažljivo večino od v skupščini preostalih poslancev. Pašičeve vlade so bile pripravljene tudi na to, da izrinejo še druge stranke iz parlamenta ter pred preostalimi vladajo z večino ali pa kot navadni diktatorji, ki so za pojem kulturne države nekaj nezasižanega.

Prvo pravo parlamentarno vlado je pohvalno omenil in upošteval ves kulturni svet in v mednarodnem položaju je naša država z njo veliko pridobila. Pašičevci, ki po vzoru svojega voditelja ne priznavajo nobene oblasti, katere nimajo sami v svojih rokah, so proti Davidovičevi vladi sporazuma, poštenja in prave narodne večine uprizarjali od prvega početka vse mogoče, v kulturnem svetu pa nemogoče in nezasižne spletke in zarote. O teh smo že ponovno poročali in danes hočemo samo beležiti, da je Davidovičeva vlada podala ostavko ali demisijo ter je s tem država in narod za precej časa oddaljena od poštene in mune preureditve, katero je odstopišča vlada imela v svojem načrtu ter jo je začela tudi vestno in temeljito izvajati.

Nameravane preureditve so na eni strani življenjskega pomena za državo in državljane, na drugi strani pa neobhodno potrebne za mednarodni položaj naše države in za njeno članstvo kulturnega sveta. Vlada, za katero je bilo prvič po dolгих letih narodno predstavništvo v skupščini ali v parlamentu v pravi večini, je hotela pred vsem parlamentarna načela postaviti kot prvi in vsmerodajni činitelj v državi. Ustava sama določa, da je narod prvi, kralj pa drugi državni činitelj in k temu je hotela Davidovičeva vlada še pridejati in temeljito uvesti, da proti parlamentu in narodu ter proti vladi, ki iz njega izhaja, nima za bodoče nobene moči kaka generalna ali drugovrstna nepoklicana oblastniška družba.

Kot druga važna točka vladnega programa je bila vzpostavitev reda in zakonitosti in poštenja v državi ter odprava korupcije, ki se je na silno škodo države in državljanov strahovito razpasla. V svrhu reda, zakonitosti in poštenja je vlada pošteniakov in pravih narod-

niš mož začela uvajati nov duh v državno upravo. Pašič in Pribečevič sta državne upravnike ali uradnike namerščala ne po državnih, ampak po strankarskih interesih, nova vlada je pa hotela uvesti v upravno službo zopet duh in zavest nepristranosti in stroge zakonitosti, kar je prvi pogoj dobrega poslovanja v vsaki kulturni državi. Pri pobijanju korupcije je vlada začela ne spodaj po zloglasni primeri: tatiče obešajo, tatove pa izpuščajo, ampak zgoraj pri stebrih prejšnjih režimov, ki so glavni krivci ne samo splošno pri tatvini in goljufiji, ampak pri razširjanju korupcije in nepoštenosti v državi. Razumljivo je, da nižji prav kmalu odvržejo poštenje, če enkrat vidijo, da na visokih mestih poštenje nima nobene cene ter da visoki ljudje kradejo in goljufajo.

Strah pred temeljitim pobijanjem korupcije je bila prva gonilna sila Pašičeve stranke v boju proti vladi in sporazumu. Pašičevci so hoteli na vsak način v vlado in sicer na tako mesto, da svoje glavarje lahko rešijo pred zasluženo kaznijo radi goljufije in tatvine. Kralj je Davidovičevi vladi večkrat izrazil svoje zaupanje, tega tudi ni preklekal, ker se to sploh ne da, pač pa je zadnji čas izražal željo, naj se vlada še razširi. Zakaj se vlada po vseh pripravah ni razširila s hrvatsko seljaško stranko, še ni prav pojasnjeno in se lahko reče samo to, da so Pašičevci na dvoru najčrneje slikali hrvatsko stranko, ki ima po svojem programu republikansko naziranje. Da se dvor pri vseh teh strašilih in grožnjah ni ozrl na druge monarhije, ki imajo tudi republikance v vladi, je seveda posebno poglavje. Za razširjenje vlade so po izključitvi Radičevcev prišli v poštev radikali. — Napram tej stranki je vlada najizčrpnjeje pojasnila svoje stališče. Vlada je za sporazum, zakonitost in poštenje in kdor hoče z njo ali pa v njo, mora biti čisto naravno tudi za to. Radikalna stranka v dolгих letih ni pokazala nobenega smisla za sporazum in poštenost, ampak ravno nasprotno in ta preteklost je bila za člane vlade in za javnost merodajna za odnose napram radikalom. Splošno se je povdarjalo, naj radikalna stranka izmeče iz svoje srede obtožene goljufe, naj se preuredi in potem stopi v vlado ali pa naj iz nje enako notranjemu ministru Petroviču vstopijo v vlado posamezniki, ki nimajo na vesti grehov in prestopkov proti sporazumu in proti poštenju. Ti pogoji za sodelovanje z radikali so upravičeni in jasni. Da se radikali kot stranka ali pa kot posamezniki niso po njih ravnali, je očividni znak slabih namenov.

Ko je pretečeni teden Davidovičeva vlada podala svojo ostavko, je nastalo za vse, ki so zahtevali tudi radikale v vlado veliko vprašanje: Kaj sedaj? — Davidovičeva vlada so tvorile stranke, odnosno jo podpirale, ki imajo za seboj pravo večino Slovencev in Hrvatov, ve-

čino Bosne in končno še velik del srbskega ljudstva. — Radikali s Pribečevci tvorijo komaj tretjino parlamenta in če niso sposobni ali pa voljni slediti programu in delu sporazuma in poštenja, potem so pač lahko samo za večne čase ali pa do spreobrnitve v opoziciji in nikakor ne na vladi. Namen, na vladi reševati svoje tovariše goljufije, je pa še prav posebno nizkoten in zato se sploh ne more smatrati za pravilno, da se je hotelo radikale kot stranko in ne kot neomadeževane posameznike spraviti v vlado.

Radikali hočejo po vsej sili dobiti volilno vlado. Ta cilj zasledujejo po raznih ovinkih in z vsemi sredstvi. Najprej so po Pašiču izjavili, da se strinjajo s programom sporazuma, da bi na tej podlagi radi sodelovali v vladi, ki pa naj poprej odstopi, da se potem na novo sestavi z radikali in tudi z Radičevci. Radikalne zahteve po odstopu vlade je podprl tudi kralj in ko je Davidovič res podal ostavko, so pa radikali prišli s čisto novimi zahtevami. Začela so se dolgotrajna pogajanja na dvoru in radikali, ki so porinili Ljubo Jovanoviča v ospredje, so v prvi vrsti nastopili proti sodelovanju s HRSS ter so stavili še druge zahteve in pogoje, katerih sprejem bi bil za vladne stranke in za parlamentarno večino pravo ponižanje.

Vladne stranke HRSS ne pustijo na cedilu iz dveh razlogov: V programu vladnega bloka je ena najpoglavitejših točk izvesti sporazum med Srbi, Hrvati in Slovenci. Brez Hrvatov je pa sporazum nemogoč in kdor hoče sporazum, mora s HRSS računati, dokler je ta za sporazum, brez ožira na to, ali mu je ta stranka všeč ali ne, ali odobrava njeno postopanje ali ne. Drugič pa stranke vladnega bloka niso politično kamarijske in sleparske stranke, ki dajo svojo zaveznisko besedo komu zato, da bi jo prelomile, ako jo zaveznik drži. Take balkanske manire so pokazali pač Pašičevci, ko so sklepali Markov protokol, zapadnoevropsko orientirane stranke pa so iz drugega lesa.

Ker je bila vladna zveza z radikali nemogoča, bi moral po načelih parlamenta dobiti vlado zopet Davidovič, a kakor je ta vlada padla v nasprotju s parlamentarnimi načeli, tako je tudi tik pred sestankom skupščine na redno zasedanje (v ponedeljek, dne 20. t. m.) dobil brez ožira na parlamentarno položaj mandata za sestavo vlade radikal Ljuba Jovanovič.

Parlamentarne vlade Ljuba Jovanovič ne more postaviti in tako nastane vprašanje: ali se bo kriza rešila v prid države, ali pa v prid onih srbskih politikov, ki ne marajo sporazuma ter hočejo nasilno in neparlamentarno vladati in nasilno tudi izvesti volitve.

Spominajte se Dilaške večerje!

»Prav za gotovo! In mislim tudi njega, da morava zahvaliti! — Poglejte, gospod profesor, morebiti pa da sedi poleg vas na desnici!«

»Kako pravite? Bežite bežite, gospod Filander!« je govoril gospod profesor ter se previdno in boječe pomaknil bliže k prijatelju.

Prav tedaj pa se je zazdelo Trzanu, da je Numa že zadosti dolgo postopal pod drevesom.

Dvignil je torej mlado glavo proti nočnemu nebu in na prestrašena useša spoštovanih starcev je iz neposredne bližine zadonel grozeči, izzivalni bojni krič Kršakovega rodu.

Trepetajoča od groze sta videla, kako se je kralj živali hipoma ustavil sredi svojega nemirnega potovanja, pomignil z ušesi, zamahnil z repom in v brzih skokih izginil v temni senci džungle.

»Celo lev se boji!« je šepnil gospod Filander.

»Jako značilno! Zelo značilno! Hm hm!« je mrmral profesor Porter ter se krčevito oklenil tovariša, da ne bi izgubil ravnotežja, ki ga je nenadni strah spravil v hudo nevarnost.

Pa na vso nesrečo za oba je prav v istem trenutku iz enakega vzroka gospod Filander visel z gornjim telesom nad zevajočo črno praznino in profesorjeva kretanja je zadostovala, da je častitljivi stari gospod docela omahnil.

Obupno je zakrivil z rokami, se oprijel prijatelja, ga seve potegnil za seboj — in trenutek pozneje sta oba častivredna gospoda jako nesposobno kričeč strmoglavila z veje.

Dolgo sta ležala nepremična in tiha na tleh. Vsak se je bal, da bi mu najmanjša kretanja prezgodaj razodela žalostno resnico o polomljenih rokah in nogah.

Končno se je gospod profesor Porter ojunatil, poskusil je in zgenil z desno nogo.

Džungla.

Roman iz afriških pragozdov.

Angleški spisal E. R. Burroughs. — Prevedel Paulus.

29

Kakor sem dejal, gospod Filander, je nadaljeval, ko si je nekoliko oddahnil, »kakor sem dejal, Rimljani —«

»Gospod profesor Porter, ga je zavrnil Filander ledeno hladno, »vsaka reč ima svoje meje! In tudi moja potrpežljivost. — Dolžili ste me strahopetnosti! Namignili ste, da ste samo zaradi tega pribežali za menoj, ker ste hoteli nadaljevati svoje predavanje, ne pa da bi ušli levu.«

Pazite, gospod profesor! Vsega sem zmožen! Moje potrpežljivosti je konec!«

»Bežite bežite, gospod Filander!« ga je miril profesor Porter. »Ne spozabite se!«

»Prav nič se še ne spozabljam! — Ampak verjemite mi, da ni vaših sivih las in vaše visoke znanstvene slave!«

Grozeče je umolknil.

Gospod profesor je nekaj časa molče čepel na veji in tema je zakrivala kruti smehljaj, ki se je nabiral v kotih njegovih suhih ustnic.

Nato pa je izpregovoril.

»Poglej, prijatelj!« mu je dejal bojevito, »če si želiš da se spetiva — pa bodi! Le kar sleciva suknje in stopiva doli na tla in omehčal ti bom glavo prav kakor pred šestdesetimi leti, — veš, tam zadaj za plotom stričevega vrta, tističkrat, ko sva še oba platno prodajala!«

»Preklicano!« je hlastnil gospod Filander ves začuden. »Kako prijetno se čujejo take besede! Kadar govorite človeški in takole po domače, gospod profesor, ter odložite za trenutek tisto svoje suhoparno znanstveno vedeževanje, takrat pravim vas veš zadovoljen poslušam. Toda zadnjih dvajset let sem ste, se zdi, čisto pozabili, da ste tudi človek!«

Gospod profesor je stegnil svojo suho, staro, tresočo se roko skozi temo in jo položil prijatelju na ramo.

»Odpustite mi!« je dejal mehko. »Sam Bog mi je priča, kako sem se trudil tehle zadnjih dvajset let, da bi bil človek! — Zaradi Ine —. Pa tudi zaradi vas, svojega starega, ljubega prijatelja —.«

Dvajset let!« je pravil zamišljeno po kratkem molku. »Dvajset let bo, odkar mi je Vsemogočni v svoji neskončni previdnosti vzel mojo družico, mojo Ino —.«

Druga suha, stara, tresoča se roka se je stegnila skozi temo ter se položila gospodu profesorju na ramo in bolj ni mogel izraziti Filander svojega sočutja.

Nekaj minut sta molčala, zatopljena v mladostne spomine.

Lev je nemiren in razdražen korakal pod drevesom gorindol, za deblom pa je stal skrit Trzan, nemi opazovalec čudnega prizora. Molčal je, nepremičen je bil kakor kip.

»Vi ste me potegnili na drevo!« je dejal gospod profesor končno. »In v zadnjem trenutku! Rešili ste mi življenje. Zahvaliti vas moram!«

»Oprostite, gospod profesor! Nisem vas jaz potegnil na vejo! V svoji razburjenosti sem vam čisto pozabil povedati, da je tudi mene nekdo potegnil na drevo. Po vsem soditi, mora še nekdo drug razen naju biti tu gori v vejah skrit!«

»Bežite bežite!« je vzliknil profesor Porter vznemirjen. »Mislite —? Prav za gotovo mislite, da bi —?«